

Ne vemo, kaj vse imamo, ker smo imeli njega

Monografija Izšlo je obsežno delo o župniku, pisatelju in akademiku Francu Saleškem Finžgarju

Pri Celjski Mohorjevi družbi je izšla monografija o Francu Saleškem Finžgarju (1871–1962), ki ni več Fran, ampak, kot si je vedno želel – Franc. Tudi v naslovu knjige so ga poimenovali z njegovim krstnim imenom, s katerim se je podpisoval prijateljem in ožjim sorodnikom.

SIMONA FAJFAR

Profesorica ddr. Marija Stanonik je urednica 431-stranske monografije, v kateri je zbrala 25 prispevkov avtorjev, ki so osvetlili življenje in delo enega najprepoznavnejših in najbolj branih slovenskih pisateljev, ki je napisal tudi enega najpopularnejših slovenskih zgodovinskih romanov, *Pod svobodnim soncem*.

Takoj na prvih straneh Stanonikova pojasni, zakaj je Fran postal Franc: »Za prijatelje in ožje sorodnike se je podpisoval Franc, tudi France. Večkrat je dejal, da je Francetovega Franceta France.« Bil je torej tretji Franc v družinski liniji in je kot zaveden Slovenec želel uporabljati svoje krstno ime.

Poleg tega, da je *Makalonca* – ki je tudi hommage prijateljstvu med Finžgarjem in arhitektom Jožetom Plečnikom – izšla leta 1944 z imenom Franc in ne Fran, je Jožetu Plečniku leta 1954, ko je izšla njegova zadnja knjiga *Leta mojega popotovanja*, v kateri je bil podpisan z imenom Franc, negodoval: »Všec mi tudi ni bilo, da sem Fran – tako so maličili nekaj naše krepke Francete, France, Franciške.«

To njegovo željo so upoštevali tudi pri Mohorjevi družbi, kjer so pred desetletji izdali njegova zbrana dela, Franc pa je bil tudi v naslovu knjige v zbirki *Znameniti Slovenci*, ki jo je napisal Jože Sifrer. »Zato smo tudi v tej monografiji upoštevali Finžgarjevo željo po imenu, ki so ga uporabljali njegovi domači, in javno (p)ostaja Franc,« pravi Marija Stanonik.

Sprememba konca romana

Urednica monografije je na začetku načrtovala, da bo nekaj več prostora namenjenega njegovemu literarnemu ustvarjanju, vendar mlajši literarni zgodovinarji v tem niso videli izziva, in se je tega lotilo le pet avtorjev. Dr. Andrejka Žejn je obdelala zvrsti in žanre Finžgarjevega pripovedništva, dr. Janko Kos pa problem Finžgarjevega zgodovinskega romana, ki se na koncu spusti v etične in moralne dileme, ki so vznemirjale slovensko javnost od leta 1902. Dr. Lucija Mandić je primerjala originalen in alternativen konec romana *Pod svobodnim soncem*, ki ga je Finžgar naknadno spremenil

»Večkrat je premišljeval, kaj le spodbuja Slovence, da se s tolikšno ihto cepijo v stranke in stranci po političnem, svetovnonazorskem, gospodarskem in socialnem naziranju. Zanj sta bila temelj slovenske eksistence narod in njegova zavednost, ne pa stranke,« je zapisal Jurij Perovšek.

v srečnega zaradi negativnega odziva bralcev. Dr. Jožica Čeh Steger je obravnavala Finžgarjevo lirsko črtico v prvem desetletju 20. stoletja, dr. Dragica Haramija pa njegovo otroško in mladinsko prozo.

Toda Franc Saleški Finžgar ni bil samo plodovit pisatelj, ampak tudi precej samosvoja oseba. Kot so poudarili v monografiji, se ni nikoli ukvarjal s politiko, vendar

nobeno narodno ali kulturno dogajanje ni šlo mimo njega. Ohranjal je strpen pogled na svet, ki ni bil vedno zaželen. Obsojal je tako kapitalizem kot boljševizem, rešitev socialnih in političnih razmer pa je videl v pravičnem krščanstvu.

»Nič ne bom omenjal dela in težav, ki sem jih imel vse življenje kot zvest Slovenec, socialno čuteč, in zlasti med osvobodilno vojno, ko sem bil trikrat določen za talca ali vsaj za izgnanstvo, in imel še nesrečo, da so mi zavezniške bombe porušile hišo,« je zapisal in še: »Človek mora stati pokonci, tudi če se svet podira.«

Menil je, da ostra politična nasprotja hromijo narodno skupnost. »Večkrat je premišljeval, kaj le spodbuja Slovence, da se s tolikšno ihto cepijo v stranke in strance po političnem, svetovnonazorskem, gospodarskem in socialnem naziranju. Zanj sta bila temelj slovenske eksistence narod in njegova zavednost, ne pa stranke,« je zapisal Jurij Perovšek v svojem prispevku v monografiji.

Ustanovni član SAZU

Franc Saleški Finžgar, ki je bil med drugim urednik revije Delo

Profesorica ddr. Marija Stanonik je v monografiji zbrala 25 prispevkov avtorjev, ki so osvetlili življenje in delo enega najprepoznavnejših in najbolj branih slovenskih pisateljev. FOTO SIMONA FAJFAR

in dom in Mohorjeve družbe, je bil tudi eden od 18 ustanovnih članov Slovenske akademije znanosti in umetnosti in njen dobitnik, saj ji je poklonil najprej Jegličev akademski dom – tam so zdaj Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta in njuni knjižnici –, potem pa še hišo ob Gradaščici, v kateri je živel do smrti.

Prijateljval je s številnimi: s škofom Antonom B. Jegličem, ki ga je vseskozi spodbujal, naj piše, in s katerim se sprva nista najbolje razumela, saj ga je škof na začetku budno spremljal, da se ne bi ponovil »spodrslija« iz njegove

prve službe, ko se je kot kaplan v Bohinjski Bistrici zapletel z župnijsko kuharico in imel hčer. Finžgar tega dejstva, ki se za duhovnika nikakor ne spodobi in je bilo zanj velika preizkušnja, ni skrival. O tem je celo spregovoril ljudem v Sori, kjer je bil »v hudih letih vojne in pomanjkanja vseh vrst« župnik in se je »tako tesno strnil z ljudstvom kakor dotlej še nikjer«. Na njegovo presenečenje so ljudje »njegovo preizkušnjo« sprejeli z velikim razumevanjem.

Posebno tesno prijateljstvo ga je povezovalo z diplomatom in pisateljem dr. Izidorjem Cankarjem, ki je celo živel pri Finžgarju in sta veljala za precej samosvoja

človeka, ki sta bila trn v peti klerikalcem. Finžgar je prijateljval z arhitektom Jožetom Plečnikom pa s prezrtim prevajalcem Ferdinandom Kolednikom, z dr. Antonom Korošcem in številnimi drugimi.

Šola je nemška, Bog pa ne

Jure Perovšek je v monografiji obravnaval Finžgarjev politični pogled na čas do druge svetovne vojne, kjer širino njegovega razmišljanja kaže kaplanovanje v Kočevju, tam je od vsakega učenca – poleg nemških so bili slovenski, hrvaški in italijanski – zahteval, da ima za verouk katekizem v maternem jeziku, češ: »Šola je pač nemška, Bog pa ne.«

Bil je zagovornik strpnosti, človek, ki ni hotel biti ne klerikalec in ne liberalec, temveč človek in prijatelj vseh. Bil je prepričan, da sta temelj slovenske eksistence narod in njegova zavednost, ne pa stranke. Kot sopotnik katoliške politike je bil prepričan, da je sovjetska država sedež brezobzirnega državnega kapitalizma, Zahod pa sedež brezobzirnega zasebnega kapitalizma, »oba pa sta odstavila Boga in dvignila na tron materializem, malika mamona«.

Med okupacijo je kot katoliški duhovnik izražal odkrite simpatije do oboroženega odpora proti okupatorju, kar pa je bilo v nasprotju s takratnimi prevladujočimi mnenji v katoliških krogih. Ni pa se strinjal z mnenji, »da je v imenu obrambe vere in katoliških vrednot proti komunizmu dovoljena kolaboracija z okupatorjem z namenom, da bodo v bratomornem spopadu obračunali z OF in partizanstvom. Finžgar je tako delovanje odkrito odklanjal kot moralno-etično nedopustno, pa tudi kot škodljivo za narodne kot tudi katoliške interese,« je zapisal dr. Bojan Godeša.

Poleg tega monografija po zašlugu dr. Janeza Bogataja, ki mu je bil Finžgar stari stric in ga je klical stric Jur, prvič kaže, kaj se je v času Finžgarjevega življenja kuhalo. Knjiga poudarja tudi Finžgarjeve organizacijske sposobnosti, saj je leta 1939 začel uspešno akcijo zbiranja denarja za odkup Prešernove rojstne hiše, bil pa je tudi uspešen pobudnik gradnje planinskih koč in kapel na Gorenjskem.

Zanimiva monografija razkriva številna znana in manj znana dejstva o človeku, ki ga v resnici moramo – čeprav se zdi, da že ima svoje mesto – šele umestiti v naš zgodovinski spomin. Pustil je izjemno velik pečat, pravi zgodovinar dr. Branko Šuštar, ki je prepričan, da Slovenci Finžgarja premalo vsestransko poznamo: »Ne vemo, kaj vse imamo, ker smo imeli njega.«